

Verslag Mevr. Hettinga

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was het gehele gezin Hettinga in het verzet betrokken tegen de bezetter. Van de pastorie op de Olde Podt was duidelijk hoe hun bewoners er overdachten dat zelfs de kozijnen van het huis waren oranje geschilderd.

Dochter Elisabeth van de Woude-Hettinga heeft er een boek overgeschreven. "Een Pastorie in Weer en Wind". Daarin verteld ze over haar moeder, vader en broers en haar eigen belevenissen.

Mevr. Hettinga moest zware beproevingen ondergaan in de concentratiekampen. Daarover heeft ze na de bevrijding één keer haar verhaal verteld aan de gemeente. Haar getypte verslag vind je in de bijlage.

De Binnenlandse Strijdkrachten

Laat mij u allereerst danken voor de mij geboden gelegenheid u deze avond iets te mogen vertellen van mijn ervaringen in de gevangenis en het concentratiekamp.

Over het leven van ons vrouwen in gevangenschap is zo nog al het en en ander te vertellen. Er zou door een schrijfster van beroep een heel dik boek mee te vullen zijn, waarin u iets zou kunnen vinden over: onze arbeid die wij daar moesten verrichten, over de straffen, over de dagelijkse vernedering, die ons steeds werd voelbaar gemaakt, over medewerking van en door onze vaderlanders zowel ten goede als ten kwade, onze zelfverzorging, omgang met vrouwen van andere nationaliteit, hygiëne, humor, contact met de buitenwereld, pogingen tot ontvluchting, het leven onderling, berechting, voeding, religieus en zedelijk leven, enz, enz. U ziet onderwerpen genoeg om een avond over vol te praten.

Het ligt in mijn bedoeling slechts over een paar onderwerpen iets te zeggen. Als ik u begint te vervelen of ik te langdradig word moet de voorzitter mij maar afkloppen... ik zal het hem heus niet kwalijk nemen.

Allereerst dan iets over het werk van ons vrouwen in gevangenschap. In het Huis van Bewaring in Groningen werden wij aan het enveloppen vouwen gezet. Daar verdienden wij 10 cent per duizend mee, zegge en schrijve 10 cent per duizend, een heel kapitaal om daarvoor wat uit de gevangenis cantine te kopen. Maar niemand moet menen, dat wij daar eig over mopperden, wij maakten het ons zo gezellig mogelijk, t'er wijl wij vouwden, las een van onze medegevangenen haar eigen werken voor. Dat enveloppenvouwen is in Groningen vrijwel het enige werk geweest. Het was een hele gunst als wij eens mochten breien en zelfs heb ik van een medegevangene die eerder was ontslagen eens wat handwerk gekregen.

Maar in Vught werd het anders! Daar kwam men om te werken. In de oel te Groningen mochten wij zelf nog weten hoe hard en hoe lang wij verkozen te werken, maar daar was het ploeteren van 's morgens heel vroeg tot 's avonds 6 à 7 uur en heel weinig schafttijd. Ik ben daar begonnen in de naalkamer, waar ik met de hand allerlei viese kleren moest verstellen. Het beviel me er echter bar slecht, de dagen duurden heel lang en er was weinig afwisseling, dus zag ik na een dag of tien ergens elders te komen. Vragen om overplaatsing geeft natuurlijk in zo'n geval niets, als de Moffinnen wisten dat ze ons dwars konden zitten, zouden ze het toch niet laten. Dehalve probeerde ik op een zekere morgen maar brutaal weg met een andere ploeg mee te gaan, ... en het lukte, ik belandde in de keuken. Maar daar was het niet beter! Altijd was je driftnat en vies van het groentewassen, aardappelschillen dwijflen en schrobben, waar dan nog bij kwam, dat er heel veel overuren moesten worden gemaakt. Bovendien was het een dagelijkse ergernis, lekkere aardappelen te mogen schillen voor de S.S., die we zelf nooit gekookt te zien kregen. Dat moest ophouden en zo ging ik de weg van 12 ambachten en dertien ongelukken, ten minste dat meende ik. Toen kwam ik bij Philips. Deze firma had in Vught deze arbeid georganiseerd en dat was eigenlijk niet anders dan een grote camouflage. Het was er de firmanten alleen maar om te doen ons het leven daar enigzins dragelijker te maken. Wij werkten daar aan de lopende band waar zogenaamde voorschakelapparaten werden gemaakt, die moesten dienen voor lichtbesparing. Eerst werden wij daartoe door instructeurs opgeleid, dat wil zeggen, die kwamen het ons voordoen. Het leven was daar tamelijk goed, alleen beviel de barak waar wij eerst werkten ons niet zo bijster, omdat het er zo verschrikkelijk tochtte. Om de gehele dag draadjes te solderen, moet je geen verkleumde vingers hebben. Maar na niet al te lange tijd kregen wij een andere werkplaats die beter verwarmd werd en daar zijn we een hele tijd gebleven. Ook om een andere reden waren wij heel blij daar te zijn. Wij moesten

Om daar te komen eerst door een andere zaal, waar mannelijke gevangenen zaten te schrijven. Dat was voor ons een geweldig voordeel als er een Mof of Moffin in kwam ter controle werd er "per ongeluk" even tegen dat schot geschopt en waren wij allen natuurlijk druk bezig. Later was de schop tegen het schot ook niet meer nodig, maar bracht een ingenieus uitgedacht mechaniekje, dat door een draad door het schot in werking kon worden gebracht ons op de hoogte als er onraad dreigde. Haasje-rep-je waren de sokken die wij bezig waren te stoppen voor ons mannelijke collega's en andere dingen die verboden waren, opgeborgen. Als het sein weerklonk, ging het van mond tot mond door de zaal: "dikke lucht". Op zekere dag werd echter ons alarmtoestel door een Mof ontdekt en even later moesten wij verhuizen naar een veel mindere barak, waar we toch op de beurt op de uitkijk moesten staan. Dat er op die manier niet veel van ons solderen terecht kwam, ligt voor de hand — maar dat mocht hem niet hinderen. Toen ik in maart 1944 naar Utrecht werd overgebracht om daar door het Obergericht gevonnist te worden, moest ik brommen in de gevangenis op het Wolvenplein. Wij moesten er knopjes blank schuren, die later werden geverfd. Later kwam ik bij de afdeling Philips en moest transformatoren wikkelen, soms werd dit afgewisseld met gangwerk. Dat heeft aan de ene kant voor dat men in de gelegenheid is een praatje te maken met andere gevangenen, maar aan de andere kant is het geen prettig werk om de janboel van de Moffen schoon te maken. Het werd mij ten slotte al te gortig, ik deed het hoe langer hoe minder en werd, beschuldigd van luiheid, mijn cel weer ingestuurd. Eenmaal veroordeeld, werd ik al spoedig over de grens gebracht en kwam terecht in de gevangenis te Kleef. Daar was het ook "arbeiten", maar ik trof het er aanvankelijk heus niet slecht. Ik kwam terecht op een koekjesfabriek van de Hollandse firma Kaiser. Mijn taak was het dichtplakken van dozen met papier. Na enkele dagen waren mijn vingers zo doorgesleten dat het bloed mij van de handen liep, zodat ik blij was dat aan mij pakstersloopbaan spoedig een einde kwam. Als er ooit eens een trommel mofse koekjes over de grens komt, met een met bloed beduimd inpaksterbriefje erin, neem het die pakster dan niet te kwalijk. Enfin, de koekjes smaakten er best.

Spoedig daarna werd ik overgebracht naar het grote tuchthuis te Anrat bij Krefeld. Na daar enkele dagen achter een naaimachine te hebben gezeten, mocht ik mee met een Bauercommando, d.w.z. dan werd men bij de boer te werk gesteld. Als de straf die we hadden uit te zitten, niet al te zwaar was, mocht dat en wij waren er blij mee in elk geval buiten te zijn. Des morgens en 's avonds werden we in clubjes van 10 -15 vrouwen gehaald door de boer en, soms met een vrachtauto, maar meestal op een boerenwagen, af en toe met wat stro erin. Het was eind mei dat het werk begon, op het land was nog veel te schoffelen en ril als ik er nog aan denk. Een medegevangene, een advocate uit Brussel kon het maar niet in de slag krijgen en schoffelde overal overheen. Er was nog al eens wat variatie want elke dag werkten wij bij een andere boer. In de felle hitte hebben we schoven gebonden, rode bieten gewied, rode en witte kolen afgekapt en opgeladen, boven op de dorsmachine gestaan, schoven gegooid, aardappels gerooid, enz. Het was nogal zwaar werk soms. Eindelijk toen het wat leuker werd en wij te werk werden gesteld in de plantage (boomgaard zeggen we hier) om appels te plukken, werden wij overgeplaatst - - -. Honderd kilometer verder Moffrika in, kwamen wij na dagenlang in beestenwagens te hebben gehuisd, met alle ellende van dien, terecht in Koningswartha. Vijf dagen en nachten in de beestenwagen zonder het minste gerief, vreselijk was dat. Daar werden wij als vrouwen ingezet in de munitieverzorging. In de bossen waren veel bunkers verscholen, die bergplaatsen voor granaten bleken te zijn. Toen de Russen langzamerhand kwamen oprukken moest die boel daar weg en kwamen wij, met grote gummieschorten en dito handschoenen aan, bij het onderzoeken en in en uitladen van granaten.

Ondertussen, dat granatengesjouw was me een ellendig en zwaar karwei, en saai---reusachtig saai, dat het was! Ik heb toen ten minste vaak tegen mij zelf gezegd... als ik in het vaderland terug ben, zal ik mijn huishouding van elke dag: bedopmaken, kopjeswassen, eten koken en kousen stoppen, nooit meer saai vinden.

Toen de Russen nog dichter kwamen opdringen werden wij door de 'ustitie overgegeven aan de wehrmacht en werden wij te werk gesteld bij het graven van stellingen. De laatste dagen van onze vrijlating werden wij zijn tien en de bergen in gestuurd, om grote granietblokken te helpen versjowen en opladen. Toch gingen we graag, omdat ons daar, mager en totaal uitgehongerd door enkele Duitsers eten werd gebracht.

Mager en uitgehongerd... dat brengt mij op een ander chapter. De voeding.

Toen ik voor het eerst in de gevangenis kwam was het een rare ge-
waarwording, dat je op gezette tijden je eten in een blikken bakje kreeg toegeschoven. In het begin ging het nog al met de kwaliteit en de hoeveelheid. Het was verre van lekker, maar je kon er je honger mee stillen.

Brood werd ons des morgens voor de hele dag uitgereikt en als je per ongeluk een kapje trof kon je er met je houten mes met geen mogelijkheid doorkomen. In Vught begon de soep-misère. Het verwondert me dat ik nog geen soep ben geworden van al die soep die ik die beide jaren heb moeten verorberen: zuurkoolsoep-worteltjesoep-rodebietensoep-rapensoep-of een soep met van alles door elkaar, iets groens met rodebieten en wortelen en weet ik veel, echt kleurig. Een enkele maal kregen wij zogenaamde "pelkartofflen" (aardappelen in de schil) Als er in Vught geen pakjes waren geweest, zouden daar veel mensen van honger zijn omgekomen. ---Het pakje daar leefden we op, en op het warme prakje dat men kreet als men bij Philips werkte. Dat prakje was overheerlijk, er zat vet in! Het moet de firma grote sommen hebben gekost om dat klaar te maken. En van de meest gevreesde straffen, was het inhouden van dat hapje.

Maar verder de pakjes. O die overheerlijke pakjes van huis en door vriendenhand ons toegezonden. In het deksel had de afzender heel listig geschreven, wat er in het pakje moest zitten, zodat wij altijd precies konden nagaan, wat er uit gestolen was. Ik heb daar trouwens niet zoveel last gehad, omdat ik mijn pakjes meestal ongeopend wist binnen te smokkelen. Natuurlijk waren daar ook weer allerlei verordeningen voor. Maar de huisgenoten wisten raad. Zo heb ik heteen keertje beleefd, dat onze dochter mij theesurrogaat zond, netjes verpakt in bonbonpapiertjes. Toen leken het niet snoepjes, die, vanzelfsprekend onder elkaar werden uitgedeeld. Och ik zie nog dat gezicht van Mevr Post ~~die mij het theesurrogaat zond~~ ~~die mij het theesurrogaat zond~~ ~~die mij het theesurrogaat zond~~ voor me, toen ze zovol animo begon tekauwen op haar tablet theesurrogaat. Nauwlijks had ze het in de mond, of daar ging het zaakje weer! Vanzelfsprekend werden toen alle bonbons toen aan een streng vooronderzoek onderworpen, hetgeen juist de bedoeling was, omdat in volgende briefjes met mededelingen waren gesmokkeld. Koffie kregen we binnen in zakjes waarop stond: hagel slag. Het was een sport om ons pakje ongeopend binnen te krijgen, maar niet minder om de zeer handig verstopte briefjes te ontdekken, b.v. in de hoek van een cake gebakken, of onder het deksel van een dampot. Nee over de pakjes zou ik niet uitgepraat kunnen raken.

In Duitsland werd het met het eten een stuk minder. In Kleef ging het nog al. Ik vertelde u al van de koekjes fabriek. In Anrath was het eten bar slecht. In onze soep kon men van alles aantreffen--keisteentjes was iets heel gewoons, maar niet zelden zaten er stukken van een of andere vieze doek in, en de honger verbood iets te laten staan. Toen we maar eenmaal bij de boer waren, ging het beter. Daar kwamen we 'smiddags soms bij de varkens te zitten en kregen ten minste een behoorlijk portie soep (o altijd soep!!) een heel enkele maal soms een stukje spek of vlees en 's avonds melkpap met brood. Na het eten moesten wij de eigen vaat afwassen. Een van de boerinnen, waar wij een tijdje gewerkt hadden, een zeer vrekkerig mens, gunde ons bepaald geen tijd te eten, het was nog niet op of daar kwam ze dan weer aanschommelen. "schnell spülen... schnell

snel afwassen, bedoelde ze daarmee. En na de afwas begon direct weer het werk voor ons. Een klein ogenblikje rust, daar kwam nooit wat van.

Het eigenlijke hongerlijden is echter in Saksen begonnen. Daar kregen wij dag in dag uit niets anders dan soep van Steckrüben, voederbieten, een heel enkele maal pelkartoffeln. Daar kwam mijn hongeroedeem opzetten, het was de zwarte tijd, toen mijn vriendinnen over mij gingen praten, naar ik later vernam: "nu is zij de volgende die er aangaat", Gode zij dank, door 's Heren gunst zag ik toch man en kinderen weer terug. Het is alleen Zijn wondersterkende Hand geweest, die ons toen heeft beschermd en in het leven gehouden op ondoorgroondelijke wijze. Veel hebben wij in mijn gevangenschap gesproken over God en goddelijke zaken, over het geloof en zijn moeilijkheden. Laat mij u daar nu eens iets van mogen vertellen.

Zolang wij onder Hollandse bewaking hebben vertoefd, dat wil zeggen, in Hollandse gevangnissen, stond ons steeds een Bijbel ten dienste. De Roomsen hadden een rozekrans en een gebedenboekje. Ieder deed naar zijn overtuiging, zodat het dikwerf voorkwam, dat de een in Gods Woord zat te lezen en de andere onderwijl zijn rozekrans afbad. Wij hebben het echter altijd fijn gevonden als iemand, welke overtuiging hij op godsdienstig gebied ook had, daarvoor durfde uitkomen. Trouwens dat heeft mij in het algemeen telkens weer getroffen. --- De kerkmensen hebben in de wereld geen beste naam, men begint ons aan te zien voor mensen, die altijd met het hoofd schuin en omlaag lopen, en bij wie dit niet mag en dat er niet op door kan, maar die het ondertussen achter de elleboog hebben. Maar als andersdenkenden van ons een christelijk leven zien, en merken, dat wij niet zijn, waarvoor zij ons aanvankelijk hielden, dompers en droefgeestigen, enghartigen en ketterjagers, maar mensen die naar ons beginsel kunnen en willen leven, die geloofsoptimisme aan de dag leggen en zonder daar altijd over te preken, daar toch met een enkel woord af en toe getuigenis van weten af te leggen --- dan verandert het oordeel van de wereld spoedig en men eindigt met tot ons te komen met zijn moeilijkheden. Van de bewaaksters in Groningen hebben wij niet veel steun gehad, zij gingen met ons nooit eens praten, zoals aan de mannenkant wel gebeurde. Doch des zondags hadden wij onze kerkdiensten. --- Voor velen was zulk een eerste kerkdienst een zeer moeilijke. Mijns inziens komt dit mede door de eigenaardige situatie waarin men zich daar bevindt. Men wordt er heen geleid en moet een haag van bewakers passeren, hier en daar staat er een. Voor elke hoorder is een apart hokje bestemd en als men heeft plaats genomen, dan gaat het deurtje achter je dicht en je weet aan het eind van het smalle gangetje dat toegang geeft tot dat hokje staat een bewaker.... alsof men het meest gevaarlijke geboefte is. In dat hokje, dat zo klein is, dat men er zich net in kan omkeren, is een houten klapbankje en voor je neus kippegaas. Zo kan daar dan nog naar Gods Woord worden geluisterd... en ik wil u wel vertellen, dat men in zulk een geval zeer bijzonder gesterkt wordt door een preek b.v. over de text: "dit weet ik, dat God met mij is..." of door het zingen van: "welzalig hij die al zijn kracht en hulp alleen van U verwacht". Wat u misschien bevreemden zal, is het feit, dat naar aanleiding van zulk een eredienst, weinig werd gesproken onder elkaar, ten minste zo verging het mij en mijn oelgenoten (en ik heb er heel wat zien komen en gaan; (in totaal in Groningen een dertig verschillende))

Wij hadden bij ons volgens van diverse pluimage: Roomsen, Hervormden, onkerkelijken, rasechte S.D.A.P.-ers, Theosofen enz. enz. Het onderling gesprek over geestelijke dingen, had meer plaats naar aanleiding van andere gesprekken of van hetgeen uit de Bijbel werd gelezen. Aan de gevangenisbijbel kon men zien welke gedeelten het meest tot de mensen spraken. Op sommige plaatsen was hij bijna stukgelezen, zo b.v. de psalmen, en onder die de omgeving van Ps 73, Romeinen 8 enz. --- wat die gesprekken aangaat, die ik in mijn gevangenschap heb gehad, gaat het natuurlijk niet aan uit te weiden. Daarvoor waren de onderwerpen ook vaak te persoonlijk. Mijn eerste theologis debat heb ik gehad in de gevangenis te Assen, met een Mof, die mij allerlei vragen deed, en die het vreemd vond, dat ik in hemel en hel

Dood was voor hem dood, er was alleen een voortleven in je kinderen. Daarom vonden zij het ook heel vreemd als wij op hun bedreigingen van doodschietten en dergelijke dingen antwoordden, dat wij niet bang waren om te sterven. Op dit religieuze gesprek met een Maf zijn ettelijke gevolgd met medegevangenen, over allerlei vraagstukken. Zo hadden wij in onze omgeving b.v. voorstandsters van het driehockshuwelijk, vrije liefde, vrouwen die echtscheiding helemaal niet vreselijk vonden. Begrijpelijker wijs bewogen zich de gesprekken veel op het terrein van het huwelijks leven en zijn moeilijkheden. Er moet wel heel veel huwelijksleed op de wereld zijn! Bovendien heb ik tijdenlang moeten huizen met vrouwen, die d'jverige kaartlegsters waren, en primitief kaartspel was spoedig gemaakt en tijdenlang konden ze daar mee bezig zijn. Zo trachtten zij zich zelf dan een vleugje hoop in te blazen... maar o we!, als de kaarten niet goed wilden komen te liggen, dan kwam de neerslachtigheid. Af en toe werd voor mij ook een kaart gelegd.... maar het wilde bij mij nooit, zeiden ze, omdat ik er te veel de spot mee had. Dit kaartleggen was vooral onder de buitenlandse vrouwen. Ik heb een Spaanse en Russinnen ontmoet, die er letterlijk aan verslaafd waren---maar ook onder de Hollanders werd er hier en daar gretig gebruik van gemaakt. Zij misten alle troost van Gods voorzienigheid, omdat ze niet wilden geloven in Christus Jezus!

In het kamp te Vught werd ons het gebruik van een Bijbel niet toegestaan, en angstvallig werd er voor gewaakt, dat ze niet in pakjes werden binnengesmokkeld. Toch kwamen ze er elk ogenblik weer, hoe vaak ze ons ook werden afgekaapt. De vijandschap tegen ons vaderland was allereerst een vijandschap tegen Christus en Gods Woord. Maar wij konden het niet laten. Er werd in Vught zelfs gepreekt. Een enkele maal preekte een Ds. bij ons. Zo heeft b.v. Ds. Dondorp eens voor ons gepreekt. Zulk een preek heeft niets van een eredienst in de kerk. Alles moest gebeuren op clandestiene wijze onder het werk, dat 's Zondagsmorgens doorging. Dan stond de Ds. meteen of ander instrument in zijn hand te preken; nauwelijks als hij soms bezig, of er kwam een seintje: "dikke lucht" of de Ds. moest zo spoedig mogelijk weer omschakelen op zijn gewone werk; dan was hij volijverig weer veilig, dan werd de preek voortgezet. Meesttijds moesten wij echter onze kerkdiensten zelf verzorgen---wij gebruikten daarvoor preken van menigerlei genade, die door een onzer werden verkort, er werd samen gezongen en een van ons ging voor in gebed. Mevr. Ali Horlings---zuster Balk Mevr. Geskes en anderen hebben op dit gebied veel gedaan. De meesten luisterden echter liever naar een meer vrijzinnige toespraak van Ans Schokking... dat was gemakkelijker te volgen en ging meer over algemene begrippen die voor andersdenkenden beter te vatten zijn.---Natuurlijk moesten de preken en de bijbel goed worden opgeborgen. Af en toe kwam er controle en er kwam ook wel eens het een en ander voor de dag, tenzij een of andere gehaalde gevangene het onder de handen van de aufsejerin (de mofse bewaakster) weghaalde.---Hier en daar werd door medegevangenen druk geëvangeliseerd, vooral door leden van een of andere secte.... toch maakt dit op de wereld weinig indruk. Het christendom van de daad en een blijmoedig geloofsleven is het beste evangelisatiemiddel.

Over het algemeen bloeit het geloofsleven in de verdrukking. Men kan daar zo geen verlag van doen, maar dit weet ik wel, dat een kerstfeest viering zoals onze mannen in Vught hebben gehad in de vroege, verscholen tussen wat struiken, hun petten in de boom, in ademloze stilte luisterend naar het eendoudig kerstverhaal.... dat was een zaak waarover ze de volgende dag niet uitgepraat raakten---om over ons zelf maar te zwijgen.

In het buitenland werd de gelegenheid tot uitwisseling van gedachten op godsdienstig gebied in de concentratiekampen en gevangnissen steeds minder, voor mij althans. Ik had ten slotte maar zeer weinig Hollanders om mij heen en onder hen nog weinig gelijkgezinden. Toch ging er ook van het kerkje in het tuchthuis te Anrath kracht uit.... Nooit zal ik een preek vergeten over de text uit het laatste gedeelte van Mattheus...
..Und siehe Ich bin mit euch, alle Tage.....

Echter tiert de zonde ook hevig in gevangenis en concentratiekamp. Hoe kan het ook anders? Het is niet alleen de zonde van ongeloof en kleingeloof, maar ook het onzedelijk leven, de ontrouw die mij steeds weer is overvallen. Er waren zelfs in Vught vrouwen, die hun eer verkochten buiten de barak aan mannen, die thuis vrouw en kinderen hadden-----Wat hebben ze ons vaak uitgescholden voor groentjes, omdat wij dergelijke dingen niet wisten of er niet van wilden weten. Een van onze medegevangenen, een voorstander van het driehoekshuwelijk is door haar man verlaten. Hoe groot is het leed dat daar is aangericht en hoe ellendig veel is door de gevangenen zelf kapot gemaakt.

Maar laat mij over deze akelijke dingen ophouden en nog een ander punt aansnijden, dat ons weer in een andere sfeer brengt.... Wij hebben altijd getracht ons zo goed mogelijk aan te passen en ons goed humeur te bewaren. In de oel in Groningen hadden wij allerlei zelf uitgedachte spelletjes, hetgeen in Vught en Utrecht ook nog wel het geval was. Enkele dichters onder de gevangenen hadden zelf kampliedjes gemaakt, die op bekende wijzen konden worden gezongen... natuurlijk als de Mofse bewaaksters er niet waren, want in hun nabijheid mocht zelfs niet worden gepraat. Dat laatste geschiedde toch, zulks tot grote ergernis van de mannen. Als wij gelegenheid van het morgen en avondappel langs hen heen moesten, dan heette het altijd.... daar komen die kwebbelganzen ook weer aan. Trouwens in het kamp was alles verboden... maar wij gaven er niet veel om, ondanks allerlei snauwerige bevelen van de bewaaksters. Zo hadden wij soms ook gelegenheid om eens wat brood te stelen, hetzij uit de keuken of ergens anders vandaan, of dat er eens wat uit onze pakjes kon overschieten.... dat werd dan smokkelender wijs, heel stiekum overheveld naar de mannen kant, die het zoveel minder hadden dan wij en toch nog zwaarder moesten werken-----U zult u de schrik kunnen voorstellen, maar ook het plezier dat wij er later om hadden, toen een van mijn vriendinnen, tijdens onze mars naar ons werk, waarbij ik altijd nog mijn oranje klompen heb gedragen, het touwtje brak waarmee zij de zak bevestigd had onder haar kleren en zak met inhoud op de grond terecht kwam..... Ik zie ze nog de stukjes brood en andere heerlijkheden ijlings bijelkaar grabbelen, zo vliegensvulg dat geen Moffin er wat van heeft gezien. Zo werd in het kamp geleefd.----Van alles hadden wij altijd bij onze buste ingestauwd: brood sokken voor de mannen, die wij uit de naaikamer stalen, enz, enz. Wij waren de ene morgen dan ook heel wat gezetter van postuur dan de andere. Maar zo snugger, dat ze daar erg in kregen waren onze Mofjes meestal niet. Ofschoon aan de andere kant de bewaking soms overvloedig was. Het is u bekend, hoe vijftien gewapende mannen mij hebben opgehaald---stel u voor 15 gewapende helden om een vrouw op te halen. U moest er bij geweest zijn toen wij uit de gevangenis van Groningen werden overgebracht naar Vught Opoe, een gevangene van tussen de 60 en 70 jaar, die als gijzelaar voor haar zoon zat, dien ze lekker niet hadden kunnen krijgen en ik werden in een heel ouderwets koetsje met rood pluche bekleed overgebracht naar het station. Twee militairen moesten ons bewaken. Wat een vertoning! Ik wil u wel vertellen, dat wij zelf veel schik over het geval hebben gehad. Wat hebben wij 's avonds soms gelachten in Vught. Wij sliepen drie hoog. Maar dat betekende, voor haar die in het bovenste bed moest kruipen een hele klauterpartij, en natuurlijk was het voor de onderliggers een ware sport haar dan bij haar blote benen te pakken en vast te houden. Zij probeerde dan eerst wel wat om te treuzelen, maar, och wij wisten ten slotte, precies het moment waarop zij de sprong zou wagen. Soms hadden wij ondergoed te drogen hangen bij de kachel, dat mocht natuurlijk ook niet. Kwam er een Moffin aan, dan moest het weg, dan er maar op zitten, met alle gevolgen van dien! Was er iemand jarig, en werd dat tijdig ontdekt, dan werd wat brood uitgespaard of wat uit de pakjes afgezonderd en van het brooddeeg, met wat suiker er ~~in~~ in en wat jam er opgespoten, een taart gemaakt, en op die manier werd die dag voor zulk een jarige piet zo aangenaam mogelijk gemaakt.

In Vught heeft men er ons eigenlijk nooit geheel onder kunnen krijgen. Wij hebben heter ook niet zo vreselijk gehad als de mannen, die voor onze ogen soms werden afgebeeld, dat ze er bij neervielen. Zij--konden dan ook prachtig marcheren... als zehalt moesten houden dan klaptten hun klompen tegen elkaar, dat het een lievelust was. Dat konden wij er maar niet in krijgen,---wij waren altijd uit de pas, en konden nooit: "Maul halten". Zo zochten wij onze afleiding. "en gaatje in het glas, was een welkom ding, vooral als wij daardoor een toren in het vizier konden krijgen en kijken hoe laat het was, zoals dit in Utrecht het geval was. Wat kan men dan kinderlijk blij zijn met zo weinig contact met de buitenwereld. Toch bleef het leven op zich zelf hard, vol ellende, honger en kommer en vooral vol vernedering. Vooral dat laatste was zwaar te dragen. Dat begint al als men voor het eerst in de gevangenis aankomt. Als medestrijder voor het koninkrijk van Christus en ons vaderland wordt men van al zijn vrijheden beroofd en het is een gewaarwording om nooit te vergeten als je de zware velduur achter je in het slot hoort klappen. De gevangenneming zelf en de verhoren stonden geheel in het teken van een misdadigers proces en geheel de verdere behandeling blijft ook in dit teken staan. Het eind van het lied is voor mij dan ook geweest dat ik ten slotte terecht kwam in Königswartha een concentratiekamp waar behalve enkele politieke gevangenen meest dieven en moordenaresses werden opgeborgen. Het is mij in mijn gevangenschap steeds weer gebleken, dat de vijand zijn harde kop steeds te pletter liep op de onbuigzame trots van heel het Hollandse volk, dat wel een tijdlang zijn landen veel van zijn bezittingen, maar nooit zijn Hollands hart heeft verloren. Wie de Mofsen in handen viel moest ondervinden, dat het zogenaamde Herrevolk niet eerder tevreden was, dan wanneer degenen, waarover zij met hun geschreeuw en macht van wapenen konden heersen hun kruiperig gingen gehoorzamen. En dat wilden en konden wij nimmer doen. Degenen die onder ons als medegevangenen door vleierij en kruiperij enkele gunsten van de Mof wilden zien te krijgen, deelden in veler verachting. Wij hadden daar in Vught niet altijd zoveel last van, aan de mannen kant was ook dat veel erger. Officieel zit men in Vught altijd nog maar in voorarrest, en kan er nog vrijpraak volgen, maar de behandeling van veroordeelden en nog in voorarrest zich bevindenden is vrijwel gelijk. Vernedering, altijd weer merne dering. Zo is het gebeurd, dat een medegevangene een tijdlang heen en terug voor een Mof over de grond moest kruipen.... Stel u voor een Hollandse vrouw gedwongen kruipend voor een Mof!! Bahl Wij waren maar Hollanders, vreemden, en daarom hinderde het niet of men ons tijden lang in de regen liet staan en wij zo doorweekt tot op onze body aan het werk moesten. Vrije Nederlandse vrouwen en meisjes, werden uur na uur afgesnauwd en uitgejouwd door zogenaamde volksgenoten.... N.S.B-meiden, van wie sommigen al een of twee Duitse kinderen hadden. Dat is bijna niet te dragen! Lijfelijke straf heb ik echter persoonlijk nooit gehad, hetgeen natuurlijk niet wil zeggen, dat anderen er niet van geluet hebben. Alom is bekend de beruchte bunkerhistorie..... De aanleiding was het voortdurend verraad van een Rijksduitse medegevangene---die alles verklaapte aan de bewaaksters. Nu hadden wij haar al vaak gewaarschuwd, dat als zij het weer deed, wij haar hethaar zouden afknippen. Op een bepaalde dag was het weer zo ver--en gingende lokken er af. Maar de schuldige werd tot bunkerstraf veroordeeld. De vrouwen toonden zich echter, zoals steeds, solidair met elkaar en er werd een stuk opgesteld en ingeleverd, met de namen van al de toen aanwezigen, die daarin verklaarden, volkomen met de daad van haar die het haar had afgeknipt, in te stemmen. Toen werden alle vrouwen, die getekend hadden of niet in de bunker gestouwd er in geperst. Meer dan zeventig vrouwen in een ruimte van twee bij drie meter. De overige 17 vrouwen konden er met geen mogelijkheid meer bijin en kwamen tot hun geluk in een andere cel. Daar moesten de vrouwen blijven de vroege avond tot de late morgen. Binnen een paar uur waren er al een paar gestorven. Die werden in het midden opgestapeld. Frisse lucht was er niet. Men spreekt wel eens van stikkend benauwd, maar dat was letterlijk zo.

Hevig was de dorst waardoor zij werden gekweld. Men likte het water van de muur en het zweet van elkanders lichaam. Toen de volgende morgen om 8 uur de bunker werd geopend werd ze net zo hard weer dicht gedaan, ... zelfs de Mof was geschrokken van zulk een aanblik. Ondertussen waren 12 vrouwen gestorven---twee werden acuut krankzinnig, de overigen hadden allen uitpuilende ogen, zwaar gezwollen gezichten, uitgebreide blaren op die lichaamsplaatsen, die de muur hadden geraakt. Deze zijn later achter een schemple verpleegd.

O het is alles te verschrikkelijk om langer bij stil te staan. Gode zij dank heb ik dit laatste niet behoeven mee te maken. Gods bescherming heeft ons door al die gevaren heen geholpen. Maar al hebben wij geen slaag gehad het was daarom erg genoeg. Ik weet nog dat mijn vriendinnen mij eens met geweld hebben moeten tegenhouden, toen ik zag dat er weer een van onze mensen door de Moffen werd afgeranseld.... O soms kon je je niet meer houden.

Zo was het een leven van snauwen en schelden, onophoudelijke dreigementen en het aandoen van de meest grievende vernederingen. In het vaderland was dit alles nog te dragen---daar had men gelijkgezinden, christenvrouwen, daar kon men elkaar opbeuren, troosten en bemoedigen... maar eenmaal over de grens werd het anders, daar was het een leven met Franssen, Belgen, Russinnen, Spaanssen, Polen. Er waren nog wel enkele Hollanders, maar dit werd steeds minder. Hoe langer de oorlog duurde, des te minder werd het. In Köningswarthe werden de toch al lange werktijden willekeurig verland. Een keer moesten wij toch 's nachts twee uur doorwerken zonder eten. En dat in de winter met geen draad wol aan je lijf en de sneeuw een paar voet hoog---en dan altijd die moordende onzekerheid. Niets was zo zeker als de willekeur van de vijand. Het is alles te erg om te vertellen als slaven werden wij steeds behandeld en nog minder.

Laat mij maar ophouden... wat hebt u aan al die verhalen.

Wij hebben gezien, hoe erg een mens haten kan. Hoe groot de zonde is en men kan niet anders dan diep onder de indruk komen van het feit, wat het voor onze Heiland geweest moet zijn, evenzo, neen nog veel erger, door zijn eigen mensen te worden mishandeld, endat voor ons en onschuldig. Zijn liefde moet wel heel erg groot geweest zijn..... Zo groot dat wij er nooit te groot van kunnen denken.

Ik heb gezegd!

Hier volgt nog een lijstje van data:

- 27 Juli 1943 gearresteerd en overgebracht naar Groningen
- 29 Oct naar Vught
- 27 Maart 1944 naar Utrecht
- 6 Mei naar Cleve
- 13 Mei naar gevangenis te Anrath
- 21 Sept op transport naar Oostduitsland
- 25 Sept aankomst in concentratiekamp te Köningswartha
- 19 April 45. Vrij
- Zwerven tot 13 Mei.. aankomst Leipzig
- 26 Mei 45 Transport naar Parijs over Zwitserland
- 2 Juni aankomst te Parijs
- 11 en 12 Juni in Brussel
- 14 Juni Breda
- 15 Juni Driebergen
- 16 Juni ... THUIS!!!!

STRIJDEND NEDERLAND

DAGBLAD VOOR KAMPEN, DEN NOORD-WESTHOEK VAN OVERIJSSSEL EN DE NOORD-VELUWE

BUREAU VAN REDACTIE EN ADMINISTRATIE: OUDESTRAAT 71, KAMPEN
 ABONNEMENTSPRIJS: f 3.30 P. KWARTAAL, f 0.25 P. WEEK. ADVERTENTIES:
 1-6 REGELS f 2.10; ELKE REGEL MEER f 0.35. UITGAVE: PERSGROEP S.N.

VERANTWOORDELIJK REDACTEUR: G. SPANHAAK, OUDESTRAAT 65,
 KAMPEN. ZAKELIJKE LEIDING: A. SCHOLTEN, WILHLAAN 71, KAMPEN
 DRUKKER: UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ J. H. KOK N.V. TE KAMPEN

Geordend volksgericht

*Lord, keep my memory green!
 (Heer, houd mijn gheugen levend)*

De woorden van den beroemden Engelschen schrijver Charles Dickens, welke ik als motto boven dit artikel plaats, kwamen bij mij op, toen ik een dezer dagen de foto's zag uit Holland en Duitschland, foto's die mij den keel dichtknepen. Gij kent die afbeeldingen van half- en heelemaal verhongerde landgenooten uit ons eertijds rijke Westen, van de slachtoffers uit de Duitse concentratiekampen, van de doodgeknuppelde strijders van het illegale front en evenmin als ik kunt gij nog uit Uw herinnering het beeld wegvagen van dat jonge meisje, gehuld in een wit doodskleed, liefderijk toegedekt met wat losse bloemen en met die donkere plekken aan de slapen.

Hebben de oorlogsjaren ook mijn zenuwgestel geschokt, ook mijn vermogen tot zelfbeheersching aangetast, zoo vraag ik mij af, als de tranen mij in de oogen springen nu ik tegen dezen gruwelijken achtergrond mijn gedachten tracht samen te vatten voor „Strijdend Nederland”.

De zuiveringscommissie, dit moge ik voorop stellen, zijn adviescommissies voor het Militair Gezag (M.G.); zij zijn dus slechts ten deele verantwoordelijk voor de maatregelen van schorsing of staking, van gevangenhouding, of -neming, van huisarrest of melding, waartoe zij adviseeren; hun verantwoordelijkheid gaat niet verder dan dit advies en het daar-

aan ten grondslag liggende onderzoek. Maar al adviseeren wij slechts, het ligt voor de hand dat het noodzakelijk is dat het M.G. slechts om zeer gegronde redenen, zal mogen afwijken van onze adviezen, omdat een disharmonie tusschen het M.G. en de adviescommissies voor het M.G. wel eens een bijzonder ongewenschte botsing met het rechtsgevoel der gemeenschap, hetwelk door de zuiveringscommissies moet worden vertolkt, zou kunnen veroorzaken. Een dergelijk conflict zal het M.G. zeker trachten te vermijden omdat het daardoor zijn eigen positie sterk zou ondermijnen.

Ik weet niet of de naam „Militair Gezag” met opzet is gekozen, maar ik zou er in ieder geval op willen wijzen dat het begrip „gezag” in wezen een moreel begrip is. Een lichamelijk zwak mensch kan iemand „van gezag” zijn. Hoevele figuren hebben wij in de afgelopen jaren niet gekend die zeer machtig waren, maar bitter weinig gezag hadden. Welnu, ik wil het M.G. gaarne met gezag bekleed zien, doch ben van meening dat dit slechts mogelijk is, indien het door zijn integer, onpartijdig en beginselvast optreden het vertrouwen wint van de bevolking. Dat onvoldoend gemotiveerde afwijking van de adviezen der zuiveringscommissies dit vertrouwen niet bevordert, is vanzelfsprekend.

De zuiveringscommissies adviseeren, maar hoe doen zij dat, hoe oefenen zij hun functie? Zijn het louter wraakgedachten die hen leiden, is het willekeur die hen bezield? De P.O.D. en de C.V.O. vinden hun leidraad in de zogenaamde „Algemeene Instelling” en het „Besluit buitengewoon afrecht”, moeilijke voorschriften, die niet door de tribunaal op zoodanige wijze in toepassing zijn gebracht, dat verschil van meening ten aanzien van onderscheidene artikelen uitgesloten kan worden geacht.

De andere zuiveringscommissies hebben eigenlijk geen behoorlijke leidraad die hun het werk vergemakkelijkt. Daaruit volgt, dat zij een grootte vrijheid genieten bij hun „oordeelvinding”. Dit maakt hun taak moeilijk en verantwoordelijk. Wij mogen niet als dollen gaan oordeelen. De verdachte is gehaat! Maar hij zal het recht hebben zich ten volle te verdedigen! Wij voelen in vele gevallen

Drie doodvonnissen

De sectie Voorlichting van het Mil. Gezag deelt mede: De Krijgsraad te velde van het M.G. heeft de Nederlanders W. Salomons, T. Paik en H. M. Eggers, wegens hulpverlening aan den vijand, ter dood veroordeeld. Zij waren in dienst getreden bij de Waffen SS en hadden zich bovendien aan spionage schuldig gemaakt. Deze doodvonnissen zijn thans door den kogel voltrokken.

Japan verwacht invasie

De Japansche regeering heeft een boodschap gericht tot de bevolking, waarin het verlies van Okinawa wordt medegedeeld en waarin voorts de uiterste volharding en het trotseeren van den dood gevraagd wordt om de huidige crisis het hoofd te bieden. De bevolking wordt er voor gewaarschuwd, dat de raids op het moederland veelvuldiger en intensiever worden en dat een invasie verwacht wordt. De tegenwoordige crisis is de grootste sinds de mongoolsche invasie, zoo werd meegedeeld.

De Japanners op Noord-Borneo worden op een steeds kleiner gebied teruggedrongen. De Geallieerde luchtmacht deed een aanval op Balikpapan. Op Luzon maken de luchtlandingstroepen vorderingen. Op Borneo rukken de Geallieerden verder op in de Serawak-olievelden.

intuïtief dat iemand schuldig is, maar toch zal voldoende bewijs moeten worden bijgebracht. En wanneer aan het hoofd van dit artikel staat de bede, dat wij niet zullen vergeten, dan geldt dat niet alleen de gruwelen aangedaan aan de strijders die vielen, maar ook het justitieel wanbeheer, de schurkenstreeken en het ploertendom van den Duitschen S.D. Dat nimmer meer! Wij moeten recht spreken, gestreng doch rechtvaardig.

Dit alles is dus ook een kwestie van zelfbeheersching. Dit is een zware eisch, die gesteld moet worden aan den rechter en aan alle organen die diens werk voorbereiden, dus aan P.O.D. en zuiveringscommissie. Zij die van deze colleges deel uitmaken, stellen die eisch echter ook aan u. Dit beteekent, dat gij u niet begeeft op het terrein, dat niet het uwe is, dat gij niet vooruitloopt op beslissingen van uw eigen vertrouwensmensen in de zuiveringscommissies, dat gij niet „partij kiest” in hangende zaken, dat gij u niet eigenmachtig met opsporingswerk belast. Als gij iets te zeggen hebt, gaat naar het bureau van den P.O.D.

Uw eventuele actie lokt natuurlijk reactie uit en het eenige dat gij bereikt, is een verzwakking van de autoriteit van den P.O.D. en de zuiveringscommissies. En ik mag toch niet aannemen dat dit uw opzet was!

Ik ben er van overtuigd, dat de P.O.D. en de zuiveringscommissies hier ter stede zich bewust zijn van hun hooge taak het geweten van de burgerij te vertolken en dat zij hun arbeid zullen voortzetten doelbewust en hardnekkig. Hebt moed en... vertrouwen, zoolang zij op hun post zijn. De tijd voor critiek op hun beleid is nog niet gekomen. Mr S. R. P.

Nieuwe kabinet beëdigd

Maandagochtend om half twaalf heeft H.M. de Koningin op het Loo de ministers van het nieuwe kabinet beëdigd, met uitzondering van de ministers Van Kleffens, de Booy en Be... die als leden van het vorige kabinet reeds beëdigd waren.

Wel verarmd, maar niet armlastig

Wat Nederland noodig heeft

Eerst de Industrieën weer op gang

Volgens mededeelingen van een deskundige tegenover A.N.P.-Aneta, zal het minstens anderhalf jaar duren, voor Nederland weer „in de kleeren zit” en dan zal het nog zeer bescheiden zijn. In Mei 1940 zaten wij volop in de textiel. De voorraden waren voor minstens drie jaar toereikend. Maar de Duitschers en de uitschakeling van den import zijn oorzaak geweest, dat een groot deel van ons volk in den meest letterlijken zin „geen hemd meer aan het lijf” heeft. Hier en daar zijn wel voorraden, en vaak niet onaanzienlijke, voor de Duitschers verborgen gehouden, bewaard voor het oogenblik, dat wij weer de baas over onze eigen goederen zouden zijn, maar het totaal cijfer daarvan is toch nog maar een fractie van wat noodig is. We mogen blij zijn, als er thans nog 2 of 3 % is van wat we voor de eerste behoeften noodig hebben.

De Stichting Verkoopbelangen en de Kamer van Koophandel te Rotterdam hebben eenigen tijd geleden een lijst opgesteld van de hoeveelheden die minimaal noodig zijn, om de eerste noodden te lenigen. Daaruit krijgt men pas een goeden indruk van de armoede van ons land na vijf jaar uitbuiting. De Nederlandsche industrieën zijn zeker in staat, in een deel van wat wij noodig hebben, te voorzien, maar eerste vereischte is, dat zij grondstoffen en kolen krijgen. Wij zullen zeker in belangrijke mate van invoer uit het buitenland afhankelijk zijn, maar — verklaarde men — „de hemel beware ons voor zolderopruiming van andere landen. Wij zijn wel verarmd, maar niet armlastig”.

Voor de eerste drie maanden moeten we, om te beginnen, tenminste de be-

Besprekingen rond de Belgische Koningskwestie

Vertegenwoordigers van Belgische Socialistische, Liberale, Katholieke en Christelijk-democratische parlementaire groepen vertrokken maandag uit Brussel naar Salzburg voor beraadslagingen met Koning Leopold. Belgische universiteitsrectoren keerden maandag uit Salzburg in Brussel terug, nadat zij een bezoek aan den Koning gebracht hadden. Gisteren hield Min.-Pres. Van Acker besprekingen met de teruggekeerde rectoren evenals met een chef van den Belgischen gerechtelijken en Veiligheidsdienst, Ganshof van der Meer, die onlangs uit Salzburg terugkeerde, en die beschouwd wordt als het mogelijke hoofd eener toekomstige regeering onder den Koning.

Nog geen eenstemmigheid over de Poolsche regeering

Protest van Polen uit Londen

De Poolsche regeering te Londen blijkt geen genoegen te nemen met den gang van zaken ten aanzien van de vorming van een voorloopige Poolsche regeering. Zij heeft vandaag een verklaring overhandigd aan de regeeringen van de Geallieerde landen, Sovjet-Rusland uitgezonderd, waarin formeel geprotesteerd wordt tegen de nieuwe, voorloopige Poolsche regeering van nationale eenheid. Gezegd wordt, dat de zgn. Poolsche voorloopige regeering onwettig is. De Poolsche regeering te Londen verklaart voorts, dat ze haar gezag alleen zal overgeven aan een regeering die gevormd is op vrijen Poolschen grond en waarin de wil van het volk, zooals deze tot uitdrukking gebracht wordt door vrije verkiezingen, weerspiegeld wordt.

CULTUUR EN KULTUR OP DE VELUWE

Op een van de hoogste deelen van de Veluwe stonden eens de masten van het radiostation Kootwijk. Jarenlang straatde van hieruit Nederlandsche cultuur over de geheele wereld uit, maar in de laatste jaren spoot Kootwijk slechts de vergiftigde propaganda, die men „Kultur” noemde, in den aether.

De Duitschers gebruikten de twintig zenders, waarmede de P.T.T. onze verbindingen over de geheele wereld verzorgde, behalve voor hun militaire verkeer intensief voor hun propaganda. Zoo werd de oude, uit den vorigen oorlog daterende langegolfzender door hen in eere hersteld als „Frieslandzender”. Eenmaal hebben zij er een stoorzender van willen maken. Het personeel kreeg plotseling opdracht een omschakelingsinstallatie te bouwen, zoodat nog denzelfden avond om kwart over acht de golf lengte van 1875 op 1500 meter zou kunnen worden overgeschakeld. Erg veel vernuft was er voor het personeel niet noodig om de bedoeling te snappen, want van 8.15 tot 8.30 zou H.M. de Koningin spreken en Haar rede zou o.m. ook over Drechtwich op 1500 meter doorkomen. Er was niet eens onderling overleg noodig om te zorgen, dat de opzet grondig mislukte. Nadien hebben de Duitschers het nooit meer geprobeerd uit vrees, dat de zender geheel onbruikbaar gemaakt zou worden.

Een wandeling over het terrein van het station liet ons zien, dat onze „beschermers” ook hier hebben bewezen slechts meesters te zijn in het plunderen en vernielen. Tevergeefs zullen de vacatiegangers op de Veluwe zich thans trachten te orienteeren op de hooge zendmasten, die alle vier als verwrongen staalmassa's op den grond liggen. De bedoeling was, dat één daarvan op het hoofdgebouw zou neerkomen, maar dit mislukte en het gebouw werd slechts even geraakt.

Van de kostbare zendinstallatie is niets overgebleven. Sinds September 1944 hebben de Duitschers hier systematisch alles weggehaald, wat te vervoeren was, waarbij de „Technische Noodhulp” uit Apeldoorn ijverig heeft geholpen.

schikking hebben over: handdoeken: 1.600.000, hemden: 4.400.000, camisolles: 4.500.000, heerenonderpantolons 4.400.000, directoires: 4.500.000, sokken: 4.500.000, mannenoverhemden: 1.500.000, jongensblouses: 375.000, werkbroecken: 500.000, werkhemden: 800.000, overalls: 400.000, costuums: 800.000, idem voor jongens: 250.000, zakdoeken: 6.400.000, luiers: 1.125.000, dekens: 1.000.000, moltondekens: 4.000.000, bedden: 400.000, garen 1.600.000 kaartjes, zijde: 3.200.000 kaartjes.

Wat voor textiel geldt, gaat ook voor andere dingen op, die in het dagelijksch leven onmisbaar geworden zijn. Zoo zijn er voorloopig „maar” 6.400.000 borden noodig en 3.750.000 tandenborstels zullen er zeker moeten komen. In een tijd, dat half Nederland met bijna vergaan schoeisel over straat gaat, zullen we het niet onder de 5.600.000 paar schoenen kunnen stellen. En 500.000 rijwielen is voor het eerste begin zeker geen overdreven eisch en naar schatting zijn er minstens 20.000 schrijfmachines noodig. Ook aan aardewerk en porcelein bestaat een enorme behoefte. Al deze cijfers hebben nog maar betrekking op een „eerste fase”. Een tweede fase van drie maanden brengt weer andere en meer noodden op den voorgrond. Want voor het winter wordt, zullen minstens 1.600.000 Nederlanders aan een winterjas geholpen moeten zijn.

Nogmaals: cijfers hebben ten onrechte de reputatie, dor en weinigzeggend te zijn. Maar uit de hierboven gegeven aantallen — die aan den lagen kant zijn gehouden — blijkt wel, dat we ons geen illusies behoeven te maken.

